

ФІЛОСОФІЯ

УДК 141.144: 130.2: 261.6: 111.32: 165.742

Р. А. Горбань, канд. філос. наук

ПЕРСОНАЛІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КУЛЬТУРИ У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОМУ ВЧЕННІ ЧЕСЛАВА СТАНІСЛАВА БАРТНІКА

З'ясовано персоналістичний погляд Ч. С. Бартніка на культуру. У його інтерпретації культура постає основним способом існування й діяльності людини, що виявляє її особове ество, а генеза культури – як процес здійснення особи, глибока всебічна персоналізація чи гуманізація людини і світу. Не приймаючи біологічний підхід на тлі еволюціонізму через заперечення культури як вселюдського надбання і буття, польський персоналіст розглядає культуру як велике дерево, подібне до Дерева Життя, в якого відмирають окремі частки, але виростають нові, так людство витворює Універсальну Культуру – системну цілість культурологічного процесу, де розвивається як кожна індивідуальна особа, так і спільнота осіб.

Ключові слова: персоналізм, особа, культура, антикультура, творення, персоналізація, гуманізація.

Культура є складним суспільно-історичним феноменом, який охоплює всі сфери життя і діяльності людини. Оскільки початок третього тисячоліття припадає на кардинальну зміну цивілізаційно-культурної парадигми й супроводжується кризовими процесами глобального масштабу, у сучасному світі питання культури та її проблематика набувають все більшої актуальності. Філософські науки, розглядаючи поняття культура як складне і багатоаспектне, шукають нові підходи в інтерпретації феномена культури та нові шляхи в розв'язанні проблем, пов'язаних з її розвитком. Велика різноманітність сучасних концепцій культури не в останню чергу пояснюється численністю наукових методологій і наукових парадигм, з позиції яких аналізуються закономірності, характер і визначальні риси культури, що обумовлюють її форми, причини й напрямки розвитку та спричиняють кризові явища чи появу феномену антикультури. Наш сучасник Чеслав Станіслав Бартнік, польський філософ і католицький теолог, один із засновників Люблінської школи персоналізму як представник цього філософського напрямку пропонує трактувати поняття "культура" персоналістично, тобто в категоріях особи, беручи в концепції культури за відправну точку особу, адже людина постає як творець культури, а культура стає виявом сутності людини як особи.

У Польщі науковий, богословський і філософський доробок Ч. С. Бартніка розглядався в різних ракурсах, зокрема і в аспекті персоналістичної проблематики, однак виключно з позиції та методології богослов'я. В Україні, незважаючи на майже 80-літню науково-філософську діяльність польського мислителя, що мала значний вплив на формування католицької антропології, лише в 2016 році з'явилися дві наукові праці, присвячені Ч. С. Бартніку: наша (Р. А. Горбань) монографія "Реалістичний універсальний персоналізм Чеслава Станіслава Бартніка" і підручник з догматичного богослов'я П. Р. Василіва "Персоналістична інтерпретація благодаті в універсальному персоналізмі та в догматичному богослів'ї Чеслава Станіслава Бартніка". Наразі в українському науковому дискурсі ім'я і твори польського філософа згадуються побіжно, переважно без цитування і включення до списків використаних джерел, у дослідженнях з історії філософії Р. М. Вербової, В. О. Пацана й І. В. Савинської, а також у розвідці з філософської антропології та філософії культури К. С. Рассудіної. Оскільки ні в польській, ні в українській релігієзнавчій науці філософсько-релігійний доробок Ч. С. Бартніка концептуально не розроблявся, ми маємо на меті з'ясувати головні аспекти концепції культури польського персоналіста.

Проблематику культури Ч. С. Бартнік опрацьовує впродовж кількох десятиліть, висвітлюючи її безпосередньо присвячених питанням культури: "Культура і

традиція в Церкві" (1969), "Культура в аспекті ікони" (1972), "Фіналізм життя і культури" (1976), "Католицька культура?" (1980), "Культура як терапевтична любов – Е. Фромм", (1981), "Культура і релігійна краса – В. Тараскевич" (1982), "Культура і святість – Г. Тільс" (1982), "Культура і слава – св. Ігнатій Лойола" (1983), "Торунь. Теологія культури", (1984), "Культура і надія – Г. Марсель" (1985), "Культура і суспільство" (1985), "Культура і Церква в державних правових нормах" (1987), "Культура й антропологія" (1988), "Культура і філософська система" (1989), "Сучасна релігійна культура в Польщі" (1989), "Культура, мистецтво, релігія" (1989), "Культура і свобода" (1989), "3 теології культури" (1989), "Катехиза і культура" (1990), "Культура "народна"" (1990), "Спільнота як мета культури" (1990), "Культура і гріх" (1991), "Культура як "форма кінцевої турботи"" (1991), "Культурний вимір [катехиза]" (1991), "Культура і слово" (1992), "Культура і мир" (1993), "Культура і право" (1994), "Культура і світ почуттів" (1994), "Культура згідно з томізмом" (1994), "Заради культури" (1994), "Культура згідно з персоналізмом" (1995), "Культуротворчість віри – Іван Павло II" (1995), "Прикінцеве слово. Культура в персоналістичному розумінні" (1995), "Конкордат і культура" (1996), "Культура і жінка" (1996), "Спільнота як підмет культури" (1996), "Духовність і культура" (1997), "Церковна спільнота і соціальна культура" (1998), "Культура і благодать" (1998), "Гнозис як релігійна культура" (1998), "Культура як Божа любов" (1998), "Ісус Христос як принцип християнської культури" (2001), "Культуротворення християнства як мотив його істинності" (2002), "Культура і релігія" (2004), "Народ і культура" (2006) та інших. Як бачимо, польський персоналіст розробляє вельми широкий спектр культурологічної проблематики як в богословському, так і у філософському ракурсах. Результатом багаторічної праці та філософсько-релігійних роздумів Ч. С. Бартніка над феноменом культури й обумовленістю понять "культура" і "особа" стали дві фундаментальні праці, що побачили світ у 1999 році, "Теологія культури" та "Культура і світ особи".

Розглядаючи персоналізм як систему філософських поглядів у ґрунтовній праці "Історія філософії" (2001) Ч. С. Бартнік вказує на те, що особове буття людини знаходить свій найповніший і найвищий ступінь вираження в культурі у широкому розумінні цього поняття. У сучасному суспільстві культура постає як творення "нового світу" та нової дійсності. Польський персоналіст пише: "Особа проявляється насамперед у своєму існуванні, потім знаходить свій вираз в історії, залишаючи особовий слід, але це стає можливим у культурі та завдяки їй" [9, с. 553]. Говорячи про культуру, професор Бартнік має на увазі всю діяльність і творчість людини. Кожна праця виявляє ознаки творчості, оскільки вно-

силь щось нове, продукує те, чого ще не існувало, формуючи при цьому відповідне середовище для розвитку особи та сприяючи її розвитку за допомогою творчості і праці. Таким чином шляхом творчості людина наповнює світ своїм особовим началом. Завдяки творчій активності людина освоює світ, розвиває, вдосконалює і витворює новий за взірцем особи, залишаючи в такий спосіб свій слід, відбиток. Тому католицький мислитель говорить про персоналізацію світу і персоналізацію людини, позаяк особа не лише формує і творить світ по-своєму, а й розвиває та вдосконалює себе, свою особовість. Філософ стверджує: "У культурі людина намагається опанувати оточуючий світ, пізнати та перетворити його, а передовсім своє тіло, себе і суспільство, природу, космос, щоб реалізувати ідеал себе" [9, с. 553]. Тому культура в широкому значенні – це перетворення людиною світу і себе, виведення на вищий, більш досконалий рівень буття, наскільки це дозволяють людські можливості. Ч. С. Бартнік вбачає в культурі можливість розвитку людської природи, людського, особового ества, а також суспільства. Опрацьовуючи теологію культури, він висловлює думку про те, що культура тісно пов'язана з продовженням творення, започаткованого Богом-Творцем, "як основним завданням людини та можливістю здійснення світу й самої людини в її індивідуальному і суспільному особових вимірах" [3, с. 39]. Звідси культура виконує функцію абсолютної гуманізації людини, оскільки виступає особовим, об'єктивним здійсненням, практичною реалізацією вдосконалення людини.

Досліджуючи феномен культури в продовж кількох десятиліть, Ч. С. Бартнік виділяє в ній два аспекти: внутрішній – визначальний, закорінений у духовному світі людини, і зовнішній – другорядний, закорінений у фізичному, матеріальному світі, його процесах, в усьому, що людина застосовує для своєї користі. Обидва аспекти тісно пов'язані в інтегральну цілість, подібно до цілісної структури самої людини. Культура, з огляду на це, представляє собою не просто комплекс праці, діяльності, дій, а зв'язок людської особи з рештою дійсності. Вона виступає способом втручання особи у світ та його устрій і способом сприйняття світу, "всієї іншої дійсності", та її входження в особовий світ людини. Таким чином культура постає як гуманізація, точніше персоналізація світу та форма його "окультурення", як механізм розвитку людської особи. Людина творить культуру і водночас живе в ній, тому відзначається буттям та існуванням культури й здатністю творити культурне буття. Культура за своєю суттю є творенням і формуванням індивідуальної та суспільної особи як центру світу, тому, на думку польського персоналіста, вона являє собою своєрідний остаточний наслідок буття людини. Культура розпочинається від моменту входження людини у площину часу і простору, у площину історії, та має своєрідний самочинний характер, не обмежуючись лише якоюсь частиною, сферою діяльності чи творчості людини, а охоплює всі можливі аспекти людини, усе дотичне до людини, усе, що стосується її чи може стосуватися. Культура включена в усі можливі співвіднесення людини: до себе самої як особи, до іншої людини, суспільства, світу природи, будь-якої дійсності та Бога. У філософському й теологічному підходах культура має первинний і універсальний характер, охоплює всю широту та глибину людини, яка знаходиться в центрі буття й проходить процес здійснення, реалізації себе як особи, прямуючи до своєї повноти. У внутрішньому аспекті культура постає реалізацією природи людини в повноті особового буття, а в зовнішньому – способом її самовираження та впливу на всю дійсність своїм особовим буттям. Культура має характер і вигляд ди-

намічного процесу, оскільки вона є рухом, спрямованим від фактичного стану як початку, до ідеального стану як фіналу. Формою, проявом руху культури є ідеал повноти особи, особової досконалості людини. Ч. С. Бартнік стверджує, що джерелом, найглибшим суб'єктом, підставою та метою культури слід вважати людину в її історичному становленні, самореалізації, що започатковується в момент появи людини у світі та завершується, коли осягається людством Повнота Особи. Беручи до уваги висвітлені Бартніком аспекти, польський богослов, дослідник християнського персоналізму С. Ковальчик зазначає, що культуру слід сприймати і трактувати у персоналістичному ключі [13, с. 14].

У публікації "До християнської "культурософії"" Ч. С. Бартнік зазначає, що центром буття культури, у всіх її вимірах і ділянках, завжди буде людська особа, і саму культуру можна зрозуміти тільки з перспективи та в ключі особи. Усе у світі трансформується завдяки особовому суб'єкту людини, який перетворює одну форму буття в іншу, змінюючи його, у тому числі переводячи у площину культури. В особі як у найвищій меті культури та її найпотужнішому джерелі перетинаються та зустрічаються об'єктивні, аперсональні впливи з суб'єктивними, персональними, причому завжди за посередництвом ества, яке є синтезом тіла і душі, матеріального і духовного. Особа стає центральним місцем зустрічі космосу, природи з Богом [3, с. 42].

У фундаментальній праці "Католицька догматика" (2003) йдеться про перетин у персоналістичному ключі культури і теології, позаяк культура від моменту появи є творенням, започаткованим самим Богом, а вже потім продовженням людиною. Творчість як спосіб дії, самовираження та реалізації людини набуває значення й отримує сенс у площині особи – людської та Божої. Теологія в цьому контексті може доповнювати ідеї культури, надавати їм особливого змісту і виразу [2, с. 98].

Розглядаючи взаємозв'язок культури і теології в працях різних років, Ч. С. Бартнік стверджує, що культура постає як комплекс, пов'язаний з рецепцією світу особою та реалізацією особою її фундаментальних цінностей і досягненням досконалості, натомість теологія стосується передусім сфери дослідження, пізнання та систематизації, де провідну роль відіграє істина. У широкому значенні кожна форма культури спрямована на свою основну істину. Можна сказати, що культура в аспекті пізнання відзначається тенденціями абсолютизації групи основних істин. Тому навіть якщо це суто природні, фізичні чи матеріальні істини, то вони також формують своєрідну паратеологію. Неважливо, що ці істини стосуються іноді зовсім різних сфер, головне – вони формують одну, загальну теологію. Деякі культурні сфери Сходу і Заходу творять своєрідну нерелігійну теологію, де головною істиною стає матеріалізм, атеїзм, гедонізм, культ світу, патологічний егоїзм. Існують також нехристиянські теології, які визначають питомий характер культури, у середовищі якої вони сформувалися. Однак кожна теологія і кожна культура повинні прагнути поборювати не одна одну, а зло, яке завдає шкоди людству та людині, передусім її особовому буттю чи розвитку особи в її прямуванні до досконалості та повноти. Жодна культура не виражає повноти, цілої та абсолютної істини, а є скоріш доповненням ситуації людини, додатковим поясненням і вираженням певних правд. Тим часом християнство формулює універсальну істину, вносить у культуру найвищі цінності, передусім персональні, які сконцентровані, виражені та запропоновані у Христі. Справжня культура повинна допомагати і допомагає людині в її особовому розвитку, саме так, на переконання Ч. С. Бартніка, можна відрізнити

культуру від чогось іншого. Християнська культура вказує на ті особові цінності та можливості, які універсально зосереджені в Ісусі Христі. Натомість сам Христос очищає, зцілює і цілеспрямовує всі форми і прояви культури, оскільки жодна культура не є досконалою й абсолютною. Теологія дає культурі чітке усвідомлення сенсу, пізнання можливостей її здійснення та завдань, які перед нею стоять, – не загальних, поверхових, партикулярних, а правдивих і глибоких, які відкривають істину, що стає шляхом до внутрішньої свободи, адже культура повинна служити, допомагати людині, а не поневолювати її в який би не було спосіб.

У праці "Культура і світ особи" йдеться про те, що в персоналістичному підході культура постає як глибока та всебічна гуманізація всієї дійсності. У розділі "Культура і антропологія" Ч. С. Бартнік говорить, що в культурі людина всю свою соматичну дійсність спрямовує на особу, на власне єство, людську абсолютну та цілісну істоту [4, с. 57]. У культурі дочасне людське буття здійснюється, перетворюється в неповторний спосіб, у її межах відбувається процес удосконалення та проявлення зв'язків-відношень (*relatio*) людини з Богом. За допомогою культури людина перетворює не лише дійсність і себе, а і свій зв'язок з Богом, адже в культурі відбувається вдосконалення образу Бога, прихід до розуміння його більш правдивої іпостасі. Тому в інтерпретації польського персоналіста культура набуває свого особливого образу та прояву за допомогою доповнення концепції культури особовим та універсальним аспектами. На думку Ч. С. Бартніка, культура виступає динамічною структурою людини в її особовому бутті та новою здатністю і властивістю існування, стає шляхом здійснення, реалізації людини, тому у статті "Персоналістична концепція буття" (2006) філософ говорить про культурний процес здійснення особи. Індивідуальна та спільнотна антропогенези через історіогенез тісно пов'язуються з культурогенезом, де людина творить, формує, змінює себе та дійсність [7, с. 71].

У розділі "Культура згідно з персоналізмом" польський мислитель вказує на те, що сфери чи ділянки культури аналогічні людському феномену в його проявах і формах. Насамперед Ч. С. Бартнік говорить про індивідуальну культуру, або про індивідуальний вимір культури; після нього йде культура суспільства, яка є виразом того, чим пов'язані індивіди соціуму. У ширшому значенні філософ говорить про культуру людства, до того ж у площині всього світу як своєрідну мегакультуру чи культуру універсальну. І врешті він розглядає поняття панкосмічної культури як "вираз панкосмічної екзистенції людини, за допомогою якої вона вкорінюється у Всесвіт" [5, с. 46]. У кожному випадку йдеться про процес трансформації людської природи в особу, спільноту осіб та особовий людський рід і формування такого всесвіту, який відзначався б персоналістичною реляцією стосовно людини. Усе це можна назвати процесом персоналізації, хоча, на погляд Ч. С. Бартніка, процес персоналізації значно ширший за процес культури, але культурогенез відіграє у ньому вирішальну роль. У трактаті "Персоналізм" (1995) філософ вказує на те, що культура бере участь в подоланні амбівалентності змістового наповнення людського життя: існування і неіснування, буття і небуття, добра і зла, правди і фальші, цінностей і антицінностей. Тому культура знаходить свій вираз і повноту завдяки амбівалентності людської екзистенції та історії. З цієї причини все, що "не допомагає та не пов'язане з гуманізацією, здобуттям людяності та персоналізацією, слід розглядати як некультуру" [8, с. 450]. Усе, що шкодить, заперечує, блокує осо-

бовий вимір людини в його індивідуальному і спільнотному виявленні, навіть якщо воно сприяє розвитку якогось іншого аспекту, польський персоналіст визначає як антикультуру і в жодному випадку не розглядає як різновид культури чи субкультуру. В одній з рецензій на докторську дисертацію професор Бартнік зауважує, що християнство дає ті цінності та правду, які підкреслюють і "допомагають розвинути персоналістичній концепції культури як такої, яка може розвинути особу в істині до осягнення її повноти". [6, с. 8].

Поряд із духовним і матеріальним вимірами культури Ч. С. Бартнік розрізняє цивілізацію. У публікації "З теології культури" він зазначає, що цивілізація полягає в суспільному, колективному, соціальному та політичному виразах життя таких як мова, письмо, система міжперсональних знаків, мистецтво, наука, право, винаходи і відкриття, напрямки і стилі, виховання, традиції, стиль життя, фольклор, мода, устрій, поступ, відпочинок, спорт, суспільна естетика, засоби суспільного спілкування й інформації, адміністративні структури (села, міста) та інше. Усі три виміри культури творять одну неподільну цілість, хоча кожний має свою специфіку та свої форми вираження. Філософ пише: "Духовна культура відповідає духові людини, матеріальна – тілу, а цивілізація – сфері психіки й емоцій, які служать посередником між тілом і душею, діючи та впливаючи на обидва" [12, с. 355–356]. У статті "Суспільно-політична теологія" (1998) католицький мислитель зауважує, що двигуном і силою всього є особа, яка до того ж виступає медіатором, зв'язуючим елементом між згаданими вимірами культури. З персоналістичного погляду філософа, культура має свій особовий вимір, який, з одного боку, базується на духовній суті людини, а з іншого – на її фізичному єстві, людській природі, зануреній у матеріальний світ, тому вона відзначається двома аспектами: буття об'єктом і буття суб'єктом. Найповнішим суб'єктом та водночас об'єктом і метою культури, за словами Ч. С. Бартніка, слід вважати особу: індивідуальну і спільнотну. З огляду на це, "культура остаточно знаходить свій сенс, спрямованість і мету в будівництві людської особи" [11, с. 477]. Таким чином, особа і культура є взаємообумовленими та допомагають у творенні одна одної.

Ще в "Нарисі про особу" (1990) польський філософ розвиває думку про те, що особа на внутрішньому, глибинному рівні пов'язана з культурою, натомість сама культура стає автоперсоналізацією людини і водночас персоналізацією світу. Ч. С. Бартнік наполягає на тому, що культура постає з основ буття особи, існує завдяки особі та спрямована на особу і її розвиток за посередництвом безлічі функцій і можливостей. Він називає культуру одним із найбільш досконалих і природних способів вираження людини в її особовому бутті. Людина персоналізує культуру в усіх її вимірах: матеріальному, духовному та цивілізацій. Причому індивідуальна особа знаходить вияв своєї індивідуальної культури у спільноті осіб, таким чином відбувається інкультурація особи. Культура стала одним з основних способів існування та діяльності людини. У рамках культури особа взаємодіє, впливає та пов'язується з усіма видами мистецтва та з технічною галуззю. Ч. С. Бартнік зазначає: "Серцевиною культури слід вважати красу, в тому числі красу кожного буття, і технічного також" [10, с. 80]. Оскільки мистецтво стає способом перетворення дійсності, формуючи з одного буття інше, красивіше і досконаліше, то особа стає тим, хто відкриває красу буття та творить її нові форми, так за допомогою краси людина будує себе і світ. Саме на думку Ч. С. Бартніка про те, що в культурі

найбільш виразно та промовисто проявляється існування особи та на концепцію культури як середовища персоналізації дійсності, світу і людини, особливу увагу звернув польський дослідник його культурологічного доробку, богослов З. Стаховський [14, с. 154].

Культура має власну історію та життя. У сучасній культурології вирізняють два типи теорій генези культури: еволюціоністські і циклічні. Якщо еволюціоністські концепції динаміку культури розглядають як послідовне ускладнення "соціокультурного життя з необхідним підвищенням рівня його організації", то циклічні – як "низку самостійних, унікальних, незалежних одна від одної культурних форм", вказуючи при цьому на "схожість між соціокультурними явищами та життєвими циклами біологічних організмів" [1, с. 55, 57]. Так визначний німецький філософ О. Шпенглер прирівнює культуру до живою організму, який народжується, проходить певні стадії розвитку, старіє і вмирає. На думку Ч. С. Бартніка, біологічний підхід на тлі еволюціонізму, де відбувається боротьба між культурами, і одні виживають, а інші вмирають, заперечує загальне поняття культури як вселюдського надбання і буття. Польський мислитель пропонує дивитись на світове культурне надбання як на велике Культурне Дерево, подібне до Дерева Життя, в якого відмирають окремі частини кореня чи гілки, але воно знов і знов народжує нові. Він стверджує: "У цей спосіб людство народжує одну Універсальну Культуру" [8, с. 451]. У світі відбуваються різноманітні процеси: генезис культури, акультурація, інкультурація чи декультурація, однак з універсальної перспективи існують сталі, постійні культурні нашарування та системи, які не гинуть, а вдосконалюються і доповнюються, розвиваються, формуючи цілість культурологічного процесу, в якому розвивається як кожна індивідуальна особа, так і спільнота осіб, ціле людство. Ті культури, що відмирають, зникають, також мають значення та відіграють свою роль у формуванні вселюдської культури, на них базувались і розвивались інші культури, які залишилися в універсальній культурній спадщині людства.

Як бачимо, Ч. С. Бартнік пропонує трактувати поняття "культура" персоналістично. Беручи в концепції культури за відправну точку особу, філософ розглядає культуру як один із найбільш досконалих і природних способів вираження людини в її особовому бутті. В інтерпретації мислителя особа і культура постають як взаємообумовлені

феномени, які допомагають у творенні один одного. Розглядаючи персоналізацію як процес трансформації людської природи в особу, спільноту осіб і особовий людський рід та формування всесвіту, зумовленого особовими зв'язками-відношеннями (relatio), Ч. С. Бартнік зазначає, що культурогенез відіграє у персоналізації людини і дійсності вирішальну роль. Усе, що шкодить, заперечує, блокує особовий вимір людини в її індивідуальному і спільнотному вимірах польський персоналіст визначає як антикультуру. Таким чином культура виконує функцію абсолютної гуманізації людини і світу, виступаючи особовим, об'єктивним здійсненням і практичною реалізацією вдосконалення людини.

Список використаних джерел:

1. Основи культурології: Навчальний посібник / за ред. Л. О. Санджук та Н. В. Шубелки. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с.
2. Bartnik Cz. St. Dogmatyka katolicka / Czesław Stanisław Bartnik. – T. 2. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003. – 1057 s.
3. Bartnik Cz. St. Ku "kulturozofii" chrześcijańskiej / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Teologia kultury. – Lublin: Standruk, 1999. – S. 34–44.
4. Bartnik Cz. St. Kultura i antropologia / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Kultura i świat osoby. – Lublin: Standruk, 1999. – S. 54–62.
5. Bartnik Cz. St. Kultura według personalizmu / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Teologia kultury. – Lublin: Standruk, 1999. – S. 44–48.
6. Bartnik Cz. St. Kulturotwórczy wymiar chrześcijaństwa jako motyw jego wiarygodności w ujęciu ks. Wincentego Granata (Recenzja pracy doktorskiej M. Puchały) / Czesław Stanisław Bartnik // Biuletyn Informacyjny – Teologia w Polsce. – 2002. – № 68–69. – S. 6–8.
7. Bartnik Cz. St. Personalistyczna koncepcja bytu / Czesław Stanisław Bartnik // Szkice do systemu personalizmu. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2006. – S. 66–71.
8. Bartnik Cz. St. Personalizm / Czesław Stanisław Bartnik. – Wyd. 2 popr. i poszerz. – Warszawa: O. K., 2000. – 531 s.
9. Bartnik Cz. St. Personalizmy / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Historia filozofii. – Wyd. 2. – Lublin: Gaudium, 2001. – S. 509–553.
10. Bartnik Cz. St. Szkic o osobie / Czesław Stanisław Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1990. – № 37. – Z. 2. – S. 69–84.
11. Bartnik Cz. St. Teologia społeczno-polityczna / Czesław Stanisław Bartnik. – Lublin: Agencja Wschodnia, 1998. – 543 s.
12. Bartnik Cz. St. Z teologii kultury / Czesław Stanisław Bartnik // Ateneum kapłańskie. – 1989. – № 112. – Z. 3. – S. 354–365.
13. Kowalczyk S. Filozofia kultury. Próba personalistycznego ujęcia problematyki / Stanisław Kowalczyk. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 1996. – 307 s.
14. Stachowski Z. Personalizm: (Recenzja książki Cz. S. Bartnika, Personalizm. Lublin 1995, ss. 455) / Z. Stachowski // Przegląd Religioznawczy. – 1995. – № 2. – S. 152–155.

Надійшла до редколегії 01.10.17

P. A. Горбань

ПЕРСОНАЛІСТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ КУЛЬТУРЫ В ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНОМ УЧЕНИИ ЧЕСЛАВА СТАНИСЛАВА БАРТНИКА

Раскрыто персоналистический взгляд Ч. С. Бартника на культуру. В его интерпретации культура выступает основным способом существования и деятельности человека, выявляя его личностную сущность, а генезис культуры – как процесс осуществления личности, глубокая всесторонняя персонализация или гуманизация человека и мира. Не восприимчивый биологический подход на фоне эволюционизма из-за отрицания культуры как общечеловеческого достояния и бытия, польский персоналист рассматривает культуру как большое дерево, подобное Древу Жизни, у которого отмирают отдельные части, но вырастают новые, так человечество создаёт Универсальную Культуру – системную целостность культурологического процесса, где развивается и каждая индивидуальная личность, и сообщество личностей.

Ключевые слова: персонализм, личность, культура, антикультура, создание, персонализация, гуманизация.

R. A. Gorban

PERSONALISTIC INTERPRETATION OF CULTURE IN PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS DOCTRINE OF CZESLAW STANISLAW BARTNIK

The author of this article reveals a personalistic look at the issue of culture of Czesław Stanisław Bartnik. As interpreted by him, culture is the fundamental way of existence and activity of a human being, which provides insight into his personal essence. Genesis of culture as the process of personal fulfillment is profound and extensive personalization or humanization of a man and the world. The Polish personalist does not adhere to the biological approach against the backdrop of evolutionism because of rejection of culture as a global heritage and existence. He envisions culture as a huge tree, similar to the Tree of Life: some parts of it wither away, but the new ones spring up; humankind creates Universal Culture in such a manner – an integral system of the cultural process, which facilitates development of both an individual person and a community of people.

Key words: personalism, person, culture, counter-culture, creation, personalization, humanization.